

Timo Montonen

Julkaisemattomien kirjojen kirjasto

Romaani

JULKAISEMATTOMIEN
KIRJOJEN KIRJASTO

Timo Montonen

JULKAISEMATTOMIEN
KIRJOJEN KIRJASTO

Romaani

© 2020 Montonen, Timo

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 9789528021780

1

PURO KIEMURTELI syvältä muistojen metsästä, ja ainakin siitä katsottuna se oli varsiltaan sankan saniais-kasvuston peittämä. Tierummun molemmin puolin puro leveni lammikoksi, joka oli ylävirralla äänetön, verkkaan pyörteilevä ja lehtikatteen täplittämä, alavirralla soliseva, kiireesti kiviä kiertelevä ja kivien yli rientävä. Se alitti tien notkossa, jyrkän mutkamäen alla. Korkeiden kuusien varjostama, kylmän veden viilentämä ilmanala oli aina hohkannut vaaraa, hänen mielikuvituksensa oli näyttänyt mustavalkoista rakeista elävää kuvaa, hiekkatietä lanaavan traktorin ja mutkaan liian leveästi kiihdyttävän kauppa-auton kolarin ja joskus toiste alamäkeen karkaavan karavaanin kärkikärryn kallistumisen kivikkoon kaiteettomalta jyrkän teeltä.

Hän seiso i niin reunalla kuin pystyi ja katsoi alas kuinka vesi livahti betonirumpuun kuin paetakseen muistoja, joita tämä paikka toi mieleen. Ensimmäisistä vuosista alkaen puro oli ollut arvoitus, aina sama ja aina eri, kylmä vesi pysyvä alati liikkuva, heijastus alkulähteestä, metsän silmästä.

Hän vaihtoi puolta, katsoi nyt mutkan ulkosyrjältä alas solisevaan veteen, varjojen varjoihin, niin kylmään että kylmyyden tunsi ylös tielle asti. Karavaanille olisi voinut sattua onnettomuus tässä, kärkekärryn hevoset pillastuneet alamäessä tai kärrynpyörä irronnut. Miehiä, naisia ja lapsia olisi mätkähdellyt pientareelta ojaan. Puukkoa hänen kurkullaan Kirkkopuistossa pidellyt viisitoistakesäinen olisi voinut tuolloin iskeä päänsä kiveen, taittaa niskansa, murtaa selkärankansa, ja jos se ei kymmenen vuoden kulluttua olisi maannut hautuumaalla, niin olisi ainakin virunut vammautuneena jossain muualla, eikä hänestä ilman valeteloitusta olisi tullut kirjailijaa, kun hän ei olisi katsonut kuolevaisuuttaan silmästä silmään niin kuin ne kirjallisuuden klassikkoja kirjoittaneet, jotka oli marssitettu teloitusröyhmän eteen ja sitten jätetty ampumatta tai jotka olivat selvinneet hengissä kaleeriorjuudesta.

Äkkiä hän muisti, että ensimmäinen kurssi yliopistolla oli kulttuuriantropologian peruskurssi, jota opetti romanikulttuuriin erikoistunut nainen, joten esimerkit olivat suurelta osin tuosta maailmasta, näennäisesti tutusta mutta kurssin aikana varsin vieraaksi osoittautuvasta. Hän oli siellä suuressa luentosalissa tuntenut kutistuvansa häpeästä, kun päässä oli alkanut soida pilkkalaulu, jota hän oli renkutellut yläpihalla pitsiliinoja kaupittelemaan tulleen naisen

kuuloetäisyydellä. Nainen oli pysähtynyt, kääntynyt ja katsonut häntä silmiin totisin kasvoin. Se oli kysynyt, että hänellekö hän lauloi. Itsekseni, hän oli sanonut, niin ilmiselvään valheeseen turvautunut, ettei hetkeäkään kuvitellut sen uskovan. Nainen oli mennyt D-rappuun ja hän luikkinut alapihalle oman rappun eteen.

2

KESKEN HÄNELTÄ tilatun elämäntarinakurssin suunnittelun – kurssin oli määrä alkaa syksyllä – työpisteessä leijuva pistävä haju sai hänet ajattelemaan, että pitäisi käydä siistiytymässä ennen kaupunkimatkaa. Hän oli sopinut tapaamisesta kustantamossa, jolle oli tarjonnut tekeillä olevaa käsikirjoitustaan. Sillä oli napakka nimi: *Stigma*. Hän tunsi kustannuspäällikön jo opiskeluvuosiltaan, vaikka yhteydenpito sittemmin oli ollut vähäistä ja satunnaista, lähinnä hän oli aika ajoin kutsunut tämän vierailevaksi asiantuntijaksi kirjoittajakursseilleen.

Junamatkan hän istui tylsyyteen vajonneena, melkein unessa niin kuin kerran, kun oli antanut virran kuljettaa venettä, ja vasta päärautatieasemalla havahtui siihen millä asialla oli liikkeellä. Hän käveli asemalta kustantamoon. Puiston läpi kulkiessaan hän haistoi kukkivien puiden tuoksun, ja kun siihen yhdistyivät pikkulintujen laulu ja hiekan rahina askelten alla sekä tietoisuus että oli opettanut kirjoittamista kustantamon naapuritalossa, entisessä tyttökoulussa, hän muisti kuinka oli lähettänyt kesäyliopiston opiskelijat aistimaan kaupunkia ja joku oli eksynyt

niin kauas, että oli tullut taksilla takaisin. Samalle työlle hän oli antanut arvosanaksi 3-, ja se oli jäänyt luokkaan kysyäkseen, miksei saanut kolmosta ilman miinusta. Silloin hän oli tajunnut, että miinus tuli häivähdyksenä näkyvästä sairaudesta – hän oli alitajuisesti lokeroinut tytön, niin ettei tämä epätäydellisenä ihmisenä kyennyt täydelliseen suoritukseen. Hän ei muistanut, arvioiko kurssisuorituksen uudelleen.

Kadun ja muistojen humina lakkasivat kuin leikaten, kun raskas ovi painui kiinni. Hämärässä portaikossa oli viileää. Hän tervehti vahtimestaria, joka istui kopissaan aivan kuin yli kolmekymmentä vuotta sitten, kun hän oli käynyt täällä ensi kerran. Hän antoi nimensä ja kertoi ketä oli menossa tapaamaan. Se nosti puhelimen korvalleen ja nyökkäsi pian sen jälkeen. Häntä tultaisiin hakemaan.

Hän käveli kustannuspäällikön perässä syvemälle vuosikymmenten kerrostumiin, läpi toisiinsa yhdistettyjen huoneistojen mutkikasta reittiä, jota reunustivat muotokuvien rivistöt. Hän ei koskaan päätyisi seinälle, se oli varmaa. Huoneessa, joka oli maltillisen kokoinen, hän istuutui nojatuoliin, jonka kustannuspäällikkö hänelle osoitti, ja itse se asettui työpöytänsä ääreen. Hyllyllä sen selän takana näkyi kustantamon kirjoja. Hän oletti että ne olivat sen toimittamia.

Hän irrotti katseensa kirjoista ja sanoi, että maailma olisi parempi paikka ilman niitä kirjoja. Sanat putosivat heidän väliinsä. Mies pöydän takana jäykistyi, odotti että hän jatkaisi. Lukko laukesi vasta kun hän sanoi, että jos ei olisi tautia, niitä kirjoja ei olisi koskaan tarvinnut kirjoittaa. Hän selitti, että oli kestänyt kauan ja hän oli ehtinyt kirjoittaa paljon ennen kuin oli saanut syvemmän ymmärryksen aiheeseensa. Tehty työ oli silti ollut välttämätöntä, ilman sitä hän olisi jäänyt kellumaan tekstin pinnalle avuttomana kuin neliraaaja-amputoitu Kuolleeseen mereen.

Hän oli pikkutarkkuuteen takertuvien sukua, oli se kai jo osannut aavistaa sen? Hänen sukunsa oli mitannut kahdesti, tarkistanut kolmesti, asettanut askelmerkit, suunnitellut toimenpiteet, lyönyt lukkoon, kerrannut, uusinnut, ottanut huomioon, jakanut tasan, seurannut sekuntiviisaria, käynyt asialla ennen lähtöä, sitonut kahteen solmuun, verrannut, sovittanut, varmistanut yksityiskohdat.

Kotimatalla hän ymmärsi, että kaikki halusivat olla jonakin. Ei pelkästään tulla joksikin vaan myös olla jonakin. Ihmiset ja tekstit halusivat hehkua rakkautta toistensa koskettamina, kärsiä seurauksista toistensa satuttamina. Hänen teki mieli soittaa kustantajalle, heti, kertoa uudesta ajatuksesta, jonka oli saanut ainoastaan siksi, että he olivat istuneet vas-

takkain, siitä juuri oli kyse, siitä mitä hänessä tapahtui eikä siitä mitä se sanoi tai ilmaisi ruumiinkielellään – vain niin syntyisi jotain jota he olivat alkaneet yksissä tuumin synnyttää. Hän ei soittanut, mutta kirjoitti tekstiviestin, jossa myönsi että tutkiminen oli vain tekosyy tyhjentää päätä, ajatuksitta rimpuilla irti ajatuksista, hyödyttömistä, ilottomista.

3

KOTONA, TYÖHUONEESSA kirjoituspöydän ääressä lievää kuvotusta tuntien ja mielensisäisiä pakkokeinoja käyttäen – koulupoikasena äidinkielenopettajalta oppimansa itsesuggestion avulla – hän aloitti työpäivän palaamalla käsikirjoitukseensa, jonka hän oli pilkkonut osiin, lukuihin, jaksoihin ja kappaleisiin, ja otsikoinut pienimmätkin merkitykselliset, välttämättömät, elinvoimaiset tekstialkiot.

Ennen edellispäiväistä kustantajansa tapaamista hän oli tehnyt suuren työn supistamalla otsikkotasot ensin viidestä neljään, sitten neljästä kolmeen. Mitä vähemmillä otsikkotasoilla kertoisi, sitä kauempana olisi tietoteoksesta ja sitä lähempänä kaunokirjallisuutta. Mutta pelkkä otsikoiden napsiminen pois ei riittänyt, hän oli toki jo kahdesti kokeillut – ei, hänen piti saada kertomisen ääni kuntoon, loihtia tarinankerronnan illuusio jonka turvin annostelisi tietopuolisen sisällön lukijalle. Hän oli tarinankertojien sukua, tämä tuli tehdä selväksi kustantajalla, hänen sukunsa oli vuosisatojen ajan kertonut kansanrunoutta, saagoja, legendoja, eepoksia, myyttejä, satuja, tarinoita, kuvitelmia ja hätävalheita. Mutta hänet tunnettiin

nykyään paremmin tietokirjailijana kuin romaanikirjailijana, jona oli aloittanut. Ei tarvittu kuin pari kolme vähän enemmän myynyttä ja julkisuudessa olutta tietokirjaa (*Kynällä otsaan, Verkon silmässä, Älämölö*), kun jo tunsivat leiman nahoissaan, stigman lihoissaan. Monialaisuus haluttiin yksinkertaistaa sulkemalla toinen silmä. Tästä hän oli alkanut tällä kertaa kirjoittaa, kirjailijan stigmasta, vaikkakin rajatussa merkityksessä.

Hän painotti tämänaamuiselle kuulijalleen – halusinaatioystävä oli hänen puhuessaan muuttanut muotoaan ja nyt sohvalle istui hänen kustantajansa – että tautikirjailijat vaikuttivat olevan kirjoittamisensa suhteen vaatimatonta väkeä, oli heillä skribenttisyndroomaa tai ei. Yksi parhaiten kirjoittavista sanoi suoraan, ettei ollut kirjailija. Jotkut puolestaan näyttivät ymmärtävän, että olivat kirjailijoita – tai kirjoittajia – nimenomaan sairautensa rajaamalla toimintakentällä. Tutut järjestö- ja potilasyhteisöt, lajitoverit ja heikäläiset, kannattelivat näitä lukihäiriöisiä kirjailijoina, vaikka varsinainen kirjallinen kenttä ei korvaansa lotkauttanut. Hän myönsi, ettei kuitenkaan tiennyt juuria myöten niiden todellisista unelmista kirjoittajina. Toisen kirjan julkaiseminen oli jo jotain, ja kolmas vielä enemmän. Tuotannon täydentyminen oli merkitsevää, sitä ei voinut kieltää mitenkään,

se oli ollut merkitsevää hänelle ja se oli merkitsevää muillekin.

Hallusinaatiot olivat valveunia joissa hän oli näkijänä toisin kuin painajaisunissa, joissa oli kokijana, näkemänsä sisällä, samoina toistuvina aiheina. Kaksi miljardia euroa pankkitilillä Sveitsissä, rikoksella hankittua rahaa, johon ei voinut koskea paljastumatta. Tietoisuus tuomion kärsimisestä nuorisovankilassa, vaikka ei muistanut syytä. Muistot pakkomielteisten rakastumisten aiheuttamista psykooseista ja muserumisesta sänkypotilaaksi. Rakkauksien tapaaminen vuosikymmenten kuluttua, muuttumattomina toisin kuin hän. Omien kirjojen löytäminen marginaalikirjakaupan hyllystä – ilman mielikuvaa niiden kirjoittamisesta tai julkaisemisesta. Sama taidenäyttelyssä: hänen teoksiaan! *Talk shown* pitäminen väkijoukolle Helsingin keskustassa. Ällistyttävät trapetsitaitelijan kyvyt, joita hän esitteli Vanhan ylioppilastalon juhlasalissa. Taivaan täyttävät pommikoneet. Kerrostalon kaatuminen ja valuminen maan nieluun. Maailmankaikkeuden buuttaaminen tuijottamalla tiiviisti avaruudessa välkkyvää hologrammia, kosmoksen käynnistysnappulaa.

4

SOSIAALISEN MEDIAN virrassa – sponsoroidussa uutisessa – tuli vastaan oudon kustantamon nimi. Hän kiinnostui heti ja alkoi kohta tutkia, mistä oli kyse. Mikä taho lymysi kustantamon takana? Minkä kokoluokan kustantamo mahtoi olla? Minkälainen julkaisuohjelma sillä oli? Pian hän näki tutun nimen muuttaman kirjan suomentajana – liian monen ollakseen herättämättä huomiota – ja arvasi siitä, että hänen kolmannen kirjansa *Kynä ja hynä* kätilöinyt vaaleatukkainen hillitty herramies oli nyt perustanut oman kustantamon. Mies oli opiskelua ajoilta etäisesti tuttu kirjailija – samoihin aikoihin yliopistomiljöössä debytoineina he tiesivät toisensa – ja oli vuosikymmenessä sitten opiskeluaikojen edennyt pienkustantamoa suuremman mutta keskisuurta kustantamoa pienemmän kustantamon kustannuspäälliköksi. Nyt siitäkin kustannussopimuksen allekirjoittamisesta oli kulunut reilu vuosikymmen.

Oliko kaikki merkitsevä menneessä? Missä kohtaa elämää kaukoputki kääntyi tulevaisuuden tirkiste-

lystä, suunnittelusta, aavistelusta, kuvittelusta menneen elämän tarkasteluun, erittelyyn, tulkitsemiseen, muistelemiseen?

Hän kirjoitti sähköpostiviestin, jossa toivotti onnea ja menestystä uudelle kustantamolle ja mainitsi, että sen perustaminen oli hänen harmikseen mennyt ohi – mutta jätti kertomatta, että hän oli myös saattanut unohtaa asian.

Itse hän kertoi seitsemän kirjan ja seitsemän kustantajan – fuusioidensa eri vaiheissa – jälkeen julkaisseensa kaksikymmentä kirjaa omakustannepalvelun avulla, uusia, uusintajulkaisuja loppuunmyydyistä, useampia aiempia kirjoja yksissä kansissa. Fuusioiden jälkeen varsinaisia kustantamoja oli neljä, mutta koska yhdenkään kanssa yhteistyö ei edistynyt, hän oli valinnut tarjolla olevista omakustantajia palvelevista yrityksistä sopivimman.

Nyt työkyvyttömyyseläkkeellä – hänellähän oli etenevä neurologinen sairaus, joka oli kuitenkin kohdellut häntä lempeästi – hän teki pienimuotoisesti sitä mitä oli tehnyt ennenkin. Opetti, teki lehtijuttuja, kirjoitti aina seuraavaa kirjaa. Hän oli toimittanut ja oikolukenu tuttuja kirjailijoiden ja opiskelijoiden tekstejä, viimeksi pienjuustoloita käsittelevän tietokirjan, jonka kieltä piti toimittaa melko paljon, sekä ystävänsä ja kirjailijakollegansa Mika Terhon jo ker-

"Jos hän vielä kirjoittaisi kirjan, hän kirjoittaisi kirjan kirjoittamisesta. Se olisi hänen koko tuotantonsa täydennysosa, hänen kirjojensa kirja, joka kuvaisi sisällöt, rakenteet ja tyylit sekä selittäisi aiheet, motiivit ja teemat. Se olisi hänen oma ensyklopediansa, kiistaton näyttö sen puolesta, että hänen tuotantoaan tai kirjailijakuvaansa oli turhaa yrittää lähestyä saati selittää käsittein skribentti-syndrooma, tautikirjallisuus, stigma."

Timo Montonen on Helsingistä kotoisin ja Vantaalle asettunut kirjailija.

